

Etninių mažumų grupių religinės organizacijos Lietuvoje: etninio ir religinio identiteto aspektai ir jų sąsajos

MONIKA FRĖJUTĖ-RAKAUSKIENĖ

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Etninių tyrimų institutas

Santrauka. Šiame straipsnyje analizuojamos etninių mažumų grupių (lenkų ir rusų) religinės organizacijos ir jų veiklos įtaka šių grupių religiniam ir etniniam identitetui. Straipsnio tikslas – atskleisti religinio ir etninio identiteto sąsajas etninių mažumų grupių religinių (katalikų ir stačiatikių ortodoksų) organizacijų veikloje. Straipsnis parašytas vykdant mokslinį projektą „Etnokonfesinis identitetas ir socialinė įtrauktis Lietuvoje po 1990 m.: rusų stačiatikių ir lenkų katalikų atvejai“ ir jame pristatomi pirminiai tyrimo duomenys (14 pusiau struktūruotų interviu) surinkti 2019 m. spalio mėn.–2020 m. kovo mėn. šio projekto metu.¹

Apibendrinus pirminius atliktų interviu duomenis atskleista, kad Vilniuje esančios rusų stačiatikių ir lenkų katalikų religinės organizacijos pagal narystės principus ir veiklos pobūdį orientuotos pirmiausia į religines bendruomenes, tačiau kartu ir į tam tikras etnines grupes (lenkai katalikai ir rusai, įvairių tautybių rusakalbiai arba mišrių šeimų atsovai – stačiatikiai). Vilniuje esančios rusų stačiatikių ir lenkų katalikų religinės organizacijos turi įtakos formuojant lenkų ir rusų etninių grupių religinį identitetą, nes, viena vertus, buriasi etniškumo pagrindu, kita vertus, siekia išlaikyti svarbius etniškumo elementus – kilmę, kalbą, ryšius su istorine tėvyne. Lenkų ir rusų religinių organizacijų veikla orientuota į religinį švietimą, sielovadą ir socialines veiklas. Analizuojant sąsajas tarp etninio ir religinio identiteto bei organizacijų vaidmenį stiprinant šias sąsajas, tyrimo duomenimis, matyti, kad yra skirtumų tarp lenkų katalikų ir rusų stačiatikių organizacijų. Lenkai organizacijos atstovai katalikų tikėjimą sieja su etniškumu, skirtingai nuo stačiatikių, kurie religinio identiteto nesieja su etniniu identitetu, rusiškumu.

Reikšminiai žodžiai: etninių mažumų grupių religinės organizacijos, rusai stačiatikiai, lenkai katalikai, religinis ir etnis identitetai, identitetų sąveika.

1 Projektas vykdomas Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų instituto mokslinių pagal valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą. Finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. [S-LIP-19-60].

Įvadas

Šiame straipsnyje analizuojamos etninių mažumų grupių (lenkų ir rusų) religinės organizacijos ir jų veiklos įtaka šių grupių religiniam ir etniam identitetui. Straipsnio tikslas – atskleisti religinio ir etninio identiteto sąsajas etninių mažumų grupių religinių organizacijų veikloje. Straipsnis parašytas vykdant mokslinį projektą „Etnokonfesinis identitetas ir socialinė įtaka Lietuvoje po 1990 m.: rusų stačiatikių ir lenkų katalikų atvejai“ ir jame pristatomi pirminiai tyrimo duomenys, surinkti šio projekto metu.

Reikia atkreipti dėmesį, kad straipsnyje religija analizuojama kaip vienas iš etninio (lenkų, rusų) tapatumo elementų arba veiksnių ir neanalizuojami organizacijų struktūra ar katalikų ir stačiatikių doktrinos aspektai. Šiuo atveju religinės organizacijos, jų lyderiai, parapijos, kunigai yra apibrėžiami kaip institucijos arba veikėjai, svarbūs formuojant identitetą, stiprinant etninį ir religinį identitetą ir kuriant sąsajas. Dvi didžiausios etninės grupės – lenkai ir rusai – daugiausia yra krikščionys, priklausantys skirtingoms konfesijoms. Lenkai yra Romos katalikai ir priklauso dominuojančiai religinei bendruomenei šalyje, o rusai daugiausia yra stačiatikiai (ortodoksai), šalies religinė mažuma (125, 2 tūkst., 4,1 proc.) visų gyventojų (Lietuvos statistikos departamentas 2013, 4).

Įdomu ne tik tai, kiek skirtingos etninės grupės tapatinasi su tam tikra religija, bet ir kokie veiksniai lemia tapatinimosi panašumus ir skirtumus tarp šių grupių. Lietuva religiniu ir etniniu požiūriu gana vienaalytė šalis, joje dominuoja lietuvių etninė grupė (2 mln. 561 tūkst., t. y. 84,2 proc. visų gyventojų), ir dauguma jos gyventojų išpažįsta Romos katalikų tikėjimą (2 mln. 350 tūkst., t. y. 77,2 proc. visų gyventojų) (Lietuvos statistikos departamentas 2013, 1, 4). Reikia pasakyti, kad stačiatikių bendruomenė, nors ir yra antra pagal dydį religinė bendruomenė Lietuvoje, palyginus su katalikais, nėra didelė. 2011 metų surašymo duomenimis, stačiatikiams (ortodoksams) save priskyrė 125, 2 tūkst. (4,1 proc.) visų gyventojų, o Romos katalikams save priskyrė 2 mln. 350 tūkst. (77,2 proc.) visų gyventojų (Lietuvos statistikos departamentas 2013, 4). Tautiniu požiūriu, stačiatikių bendruomenė taip pat nevienalytė, – surašymo duomenimis, 2011 metais stačiatikiams (ortodoksams) save priskyrė 51, 5 proc. rusų, 32, 3 proc. baltarusių ir 59, 1 proc. ukrainiečių (Lietuvos statistikos departamentas 2013, 5). Lenkų katalikų bendruomenė, skirtingai nuo rusų stačiatikių bendruomenės Lietuvoje, pagal skaičius, demografinius rodiklius ir pagal istorinius aspektus skiriasi. Reikia atkreipti dėmesį, kad rusams reikšmingas migracinis veiksnys ir, skirtingai nuo lenkų, rusų etninė grupė nėra tokia vienaalytė (Marcinkevičius 2012, 63). Dalis rusų gyvena Lietuvoje apytiksliai nuo XVII a. pabaigos (sentikiai), kiti atvyko

po 1917 m. Spalio perversmo Rusijoje, intensyvi rusų migracija į Lietuvą vyko sovietmečiu (Марцинкявичюс 2007, 219). Taip pat svarbu pabrėžti, kad rusų tautybės gyventojai negyvena taip kompaktiškai vienoje teritorijoje kaip lenkai pietrytinėje Lietuvos dalyje (Vilniaus apskrityje esančiose Šalčininkų (77,8 proc.), Vilniaus (52,1 proc.), Trakų (30,1 proc.) ir Švenčionių (26 proc.) rajonų savivaldybėse (Lietuvos statistikos departamentas, 2013: 2, 11). Rusai labiau pasklidę po apskritis (Utenos 12,5 proc., Klaipėdos apskrityje 10,4 proc. bei Visagino 51,9 proc.); Klaipėdos 19,6 proc., Zarasų 18,7 proc. ir Švenčionių 13,3 proc. rajonų savivaldybėse (Lietuvos statistikos departamentas, 2013, 2, 11). Procentinė lenkų dalis, priskirianti save Romos katalikams, yra didesnė nei atitinkama kitų tautybių (letuvių, baltarusių, ukrainiečių) asmenų procentinė dalis, išpažįstanti Romos katalikų tikėjimą (Romos katalikams save priskyrė 88, 6 proc. lenkų, 82, 9 proc. lietuvių, 49, 6 proc. baltarusių ir 13, 7 proc. ukrainiečių) (Lietuvos statistikos departamentas, 2013, 5). Reikia akcentuoti, kad Romos katalikai yra jauniausia bendruomenė (21, 4 proc. sudaro iki 19 m. amžiaus žmonės (plg. stačiatikiai ortodoksai – 11, 9 proc.). Daugiau kaip 30 proc. stačiatikių ortodoksų buvo 60 metų ir vyresni žmonės (plg. Romos katalikai – 24, 6 proc.) (Lietuvos statistikos departamentas 2013, 6).

Atliktų tyrimų apžvalga, teorinė prieiga, atranka ir tyrimo metodas

Šio straipsnio tyrimo problema išplaukia iš etninio ir religinio identiteto sąsajų analizės. Atsižvelgiant į ankstesnius etninių grupių tapatumo tyrimus atskleista, kad lenkams greta kitų etninio identiteto aspektų – kilmės, istorijos, kalbos (Daukšas 2008; Geben 2010; 2013; Kazėnas et al. 2014; Geben, Ramonienė 2015; Šutinienė 2016; Frėjutė-Rakauskienė et al. 2016; Frėjutė-Rakauskienė et al. 2020) – religija yra dar vienas svarbus aspektas, glaudžiai susijęs su etniškumu, – t. y. būti lenku daugeliui reiškia kartu būti ir kataliku (Savukynas 2003; Schröder, Petrušauskaitė 2013; Korzeniewska 2013). Tyrimų, kurie atskleistų religinio aspekto svarbą rusų etniniam identitetui, stokojama. V. Savukynas, remdamasis istoriniais šaltiniais ir 1997 metais atliktu etnografiniu tyrimu pietryčių Lietuvos regione, teigė, kad „identitetas yra vis dar apibrėžiamas ne pagal kalbinius kriterijus, kaip siūlo nacionalistinė galvosena, bet pagal religinius“, o religinis identitetas svarbus apibrėžiant priklausymą vienai ar kitai bendruomenei, ir tai ypač aktualu religiškai mišriuose regionuose (Savukynas 2003, 81). Pavyzdžiui, tiek lenkams, tiek ir baltarusiams religinis

identitetas leidžia įvardinti save ir kitiems lenku, buvimas rusu siejamas su stačiatikių religija (Savukynas 2003, 83).

Straipsnyje daroma prielaida, kad etninių mažumų grupių religinių organizacijų veikla daro įtaką etninių grupių religinio identiteto konstravimui ir etninio ir religinio identiteto sąsajoms. Taip pat analizuojama, kiek religinis identitetas organizacijų veikloje yra susijęs ir lemia tapatinimąsi su etnine grupe. Manoma, kad etninių mažumų savanoriškos organizacijos yra svarbios etninio ir religinio identiteto jungėjos ir puoselėtojos, nes mokslininkai jas apibrėžia pagal jų paslaugas, orientuotas į tam tikrą etninę grupę ar bendruomenę (Fennema 2004, 440). Etninių mažumų grupių organizacijos nuo kitų socialines paslaugas teikiančių organizacijų skiriasi atvirai deklaruojama veiklos misija, įtraukiančia kultūrinius komponentus ir kartu etninio identiteto aspektus. Šie aspektai (pvz., religija, kalba, sportas, menai) stiprina socialinius ryšius ir pasitikėjimą etninių bendruomenių viduje ir tarp etninių bendruomenių bei jų kilmės šalių (Fennema, Tillie 2001, 35–36; Cordeo-Guzman 2005, 894, 906–907; cf. Beresnevičiūtė 2005, 87; Karlis 2015, 244, 246). Taigi, dalyvaudamos savanoriškose etninėse (religinėse) organizacijose, etnininės mažumų grupės stiprina religinį ir kartu etninį identitetą, mobilizuoja etnines bendruomenes ne tik etniniu, bet kartu ir religiniu pagrindu ir susieja etninį tam tikros grupės identitetą su religiniu identitetu (Frėjutė-Rakauskienė 2016).

Religinių (nebūtinai etninių mažumų grupių) organizacijų studijose vyrauja kongregacijų (arba vienuolių) Jungtinėse Amerikos Valstijose (Chaves, Eagle 2016), denominacijų (krikščioniškos bendruomenės, kurias vienija tas pats tikėjimas) ir kitų religinių organizacijų (universitetuose veikiančios įvairių tikėjimų studentų organizacijos, ekumeninės asociacijos) tyrimai (Scheitle, Dougherty 2008, 994). Lietuvoje sociologai tyrinėja įvairias piliečių (taip pat ir etninių grupių) organizacijas (Žiliukaitė 2006; Beresnevičiūtė 2006; Potashenko 2010) ir tiria religinį identitetą (pvz., Račius 2002; Savukynas 2003; Ališauskienė, Kuznecovienė 2013), tačiau etnoreliginių organizacijų veiklos ir vaidmens identitetų formavimo tyrimų stokojama.

Vilniuje veikia įvairios katalikų ir stačiatikių religinės organizacijos, tačiau pasirinktų tirti etninių mažumų grupių religinių organizacijų nėra daug. Šios organizacijos vertinamos kaip svarbios ieškant sąsajų tarp etniškumo, etninio-religinio identiteto. Taigi, atrenkant organizacijas tirti buvo svarbu ir tai, ar jų pavadinimuose arba veikloje deklaruojamas etniškumas ir religija. Pavyzdžiui, Vilniuje yra keturios oficialiai įregistruotos ir veikiančios religinės organizacijos (dvi lenkų katalikų, dvi – rusų stačiatikių).

Visos keturios religinės lenkų ir rusų organizacijos buvo įkurtos Lietuvai atgavus nepriklausomybę, o viena iš jų – lenkų katalikiška jaunimo organizacija – atkūrė tarpukariu gyvavusios tradicijas. Vilniuje įsikūrusios stačiatikių religinės organizacijos vykdo su religiniu švietimu susijusias veiklas (mokymai, kultūriniai renginiai), organizuoja jaunimo stovyklas, piligriminius žygius. Viena iš lenkų katalikiškų organizacijų jungia vyresnius žmones, teikiančius socialinę pagalbą įvairaus amžiaus parapijiečiams, tačiau abi jos rengia įvairius kultūrinius, švietimo renginius vaikams, jaunimui. Aptikta vis dar registruotų organizacijų, veiklos nebevykdančių (dvi stačiatikių). Šiame straipsnyje panaudota medžiaga iš Vilniuje atliktų interviu su rusų stačiatikių ir lenkų katalikų organizacijų nariais, jų atstovais, su Vilniaus arkivyskupijai priklausančių organizacijų (jaunimo, piligrimų), taip pat su įvairių maldos grupių, bendruomenių, susibūrimų prie Katalikų bažnyčios (lenkų) vadovais ir atstovais, katechetais ir pedagogais, kurie moko bažnytinio meno pagrindų (stačiatikių). Straipsnio kontekstinę empirinę medžiagą papildė ir interviu su skirtingų Vilniaus katalikų ir stačiatikių bažnyčių cerkvių kunigais, diakonais. Šie asmenys yra svarbūs katalikų ir stačiatikių bendruomenės veikėjai, – viena vertus, jie aktyvūs savo bendruomenėse, kita vertus, gali teikti informaciją apie esamas organizacijas, bendruomenes, parapijos veiklas. Jie tam tikrais veiklos ar asmeniniais ryšiais gali būti susiję su tiriamų etninių mažumų religinių organizacijų veikla ir atstovais. Kalbinti ir religinio pobūdžio žiniasklaidos priemonių atstovai. Vadovaujantis numatytais tyrimo etikos principais, stengiamasi išlaikyti informantų anonimiškumą, ir straipsnyje neįvardijami tikslūs organizacijų pavadinimai. Svarbu pabrėžti ir tai, kad į šio straipsnio tyrimo lauką nepateko sekmadieninės mokyklos, kadangi tikybės mokymas – atskira projekto tyrimo dalis.

Akcentuotina, kad straipsnyje pristatomi tik pirminiai (tyrimas šiuo metu nėra baigtas) tyrimo duomenys, gauti 2019 m. spalio mėn. – 2020 m. kovo mėn. atlikus 14 kokybinių pusiau struktūruotų interviu. Pasirinkti atstovai buvo apklausiami lietuvių arba rusų kalbomis, interviu vidutiniškai vyko apie 50 min., o jų metu buvo siekiama sužinoti apie rusų ir lenkų religinių organizacijų įsikūrimo ir veiklos motyvus ir misiją, vykdomos veiklos pobūdį, orientaciją į tikslines grupes, bendradarbiavimą su bažnyčiomis, parapijų bendruomenėmis, kunigais, taip pat su kitomis panašaus pobūdžio religinėmis arba kitomis pasaulietinėmis organizacijomis, tarptautinį bendradarbiavimą tiek religinėje, tiek pasaulietinėje plotmėje, veiklos finansavimo šaltinius, savijautą daugumos visuomenėje, diskriminacijos, nepakantumo patirtis.

Religinio ir etninio identiteto sąveika organizacijų veikloje: lenkai katalikai ir rusai stačiatikiai

Etninis ir religinis identitetas, kilmė, gimtoji kalba, sąsajos su istorine tėvyne

Lenkai katalikai

Buriantis į religines organizacijas (ypatingai lenkų), etninė kilmė yra labai svarbi. Etniškumo svarbą religinėse organizacijose patvirtina ir faktas, kad Vilniuje jų padaliniai ar skyriai kuriami mieste, kur atitinkamai gyvena daugiau lenkų tautybės gyventojų ir buriasi prie parapijų, bažnyčių, kuriose daugelis parapijiečių yra lenkų kilmės, o mišios bažnyčiose vyksta lenkų kalba. Šios organizacijos kuriamos ir mokyklose, kur ugdymas vyksta lenkų mokomąja kalba ir katalikų religija moksleiviams labai svarbi: „mes atvažiuojame tarsi į kokią religinę bendruomenę“ (lenkų katalikiškos jaunimo organizacijos atstovė).

Lenkų religinės jaunimo organizacijos tikslas kiekvienoje mokykloje, kur ugdymas vyksta lenkų kalba, – įkurti draugovę. Stipriausios ir didžiausios, informantės teigimu, veikia Vilniaus miesto mokyklose, taip pat Šalčininkuose, kur jos turi stiprų mokyklos administracijos palaikymą (lenkų jaunimo katalikiškos organizacijos atstovė). Šiose mokyklose, kurios yra Vilniuje ir aplink jį, dažniausiai vyksta ir organizacijos renginiai. Jų siekis, pasak informantės, – ugdyti lenko kartu ir Lietuvos piliečio tapatumą. Šis siekis atitinkamai atsispindi ir švenčiamose šventėse. Švenčiama lapkričio 11-oji (Lenkijos nepriklausomybės diena) ir vasario 16-oji (Lietuvos valstybės atkūrimo diena). Taip pat jiems ypatingai svarbus religinis identitetas, krikščioniškos vertybės, įrašytos statute kaip organizacijos idėjinis pagrindas. Lyderė sako, kad norint dalyvauti organizacijoje turi laikyti save lenku ir būti kataliku, tačiau būna atvejų, kad vaikai yra iš mišrių šeimų, tačiau organizacijoje sustiprina arba atranda savo šaknis:

„...mes turime iš mišrių šeimų, bet tai priklauso nuo vaikų. Čia toks gal vienietinis atvejis. Turiu merginą, kuri <...> sustiprino jos lenkų kalbą ir jinai ta prasme čia atrado save. Jai nebuvo ten jokių problemų. Šiaip turime gal vienetus pravoslavų, bet čia... nežinau... čia šiaip paskui tie skirtumai išryškėja ir nebūtinai paskui tas vaikas lieka.“ (Lenkų jaunimo katalikiškos organizacijos atstovė).

Vyresnio amžiaus žmones jungianti organizacija taip pat įtraukia į savo renginius lenkų kilmės vaikus, besimokančius mokyklose, kur ugdomas vyksta lenkų kalba. Jie organizuoja šventes, mininčias svarbias lenkams istorines, religines asmenybes ir datas. Pavyzdžiui, mini Popiežiaus dieną, į šventę atvyksta moksleiviai iš įvairių gimnazijų, besimokančių lenkų kalba, arba šiose mokyklose skelbia piešinio konkursus religine tematika (pvz., nupiešti Joną Paulių II). Susitikimai ir renginiai vyksta Lenkų kultūros namuose, kur jie įsteigė ir stendą Jonui Pauliui II paminėti (lenkų katalikiškos organizacijos atstovė).

„Tai va, po Velykų susitinkame. Ir paskui pas mus tokie didesni susitikimai. Tai čia miloserdia božego (Dievo gailestingumo sekmadienis – aut. pastaba). Tai antras sekmadienis po Velykų. Tai mes jau čia susirenkame Lenkų kultūros namuose. Jie duoda mums salę. Žinoma, reikia iš anksto užsisakyti. Na, ir susirenkame iš visų parapijų tada.“ (Lenkų katalikiškos organizacijos atstovė).

Vilniuje viena iš pagrindinių bažnyčių ir parapijų, kur buriasi lenkų kilmės tikintieji, informantų vadinama „lenkų bažnyčia“ yra Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčios parapija. Parapija siūlo įvairaus amžiaus tikintiesiems, daugiausia lenkų tautybės žmonėms, ne tik religino pobūdžio veiklas, bet ir įvairias kitas socialines veiklas, taip pat įvairias laisvalaikio formas. Taip mobilizuojami lenkų tautybės tikintieji ir jiems pasiūloma veiklų, susijusių su katalikybės stiprinimu. Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčia išskirtinė tuo, kad joje mišios vyksta tik lenkų kalba, o kitose Vilniaus bažnyčiose mišios vyksta ir lenkų, ir lietuvių kalbomis, o parapijiečiai gali pasirinkti, į kurias mišias eiti. Taigi, kalba gali būti kaip vienas iš etninio tapatumo elementų, telkiantis lenkus katalikus burtis į glaudesnes religines bendruomenes ir skiriantis juos nuo lietuvių katalikų bendruomenių. Kita vertus, aktyvūs jauni lenkai katalikai, šios parapijos nariai, sako, kad nepaisant to, jog mišios vyksta ir jie susikalba lenkų kalba, į mišias eina lenkų tautybės žmonės, tačiau pasitaiko atvejų, kai ateina ir lietuvių ar net stačiatikių arba yra rusakalbių vaikų, kurie ateina pasirengti pirmajai komunijai, tačiau ir jie yra integruojami į bendruomenę.

„Mes tam nesame uždari. Šiandien turime grupę prie pirmosios Komunijos, tai gal turime kokius penkis vaikus, kurie yra rusakalbiai. Bet sesės labai padeda integruotis, kad ir suprastų.“ (Lenkai, katalikų bendruomenės nariai iš Vilniaus).

Jaunos lenkų kilmės katalikės teigimu, tiek katalikybė, tiek ir tapatinimasis su lenkų grupe šiame tikėjime yra svarbūs, – tačiau visgi renkantis tarp šių dviejų kategorijų, svarbesnis tikėjimas:

„Man svarbu tikėjimas. Svarbu ir lenkiška, ir lenkiškumas tame, bet tikėjimas yra svarbiau. <...> Mes esame ir taip visi skirtingi, bet tuo pačiu metu visi esame tikrai, kaip žmonės, geros intencijos. Kiekvienas žmogus kažkur giliai yra įsitikinęs, jisai gėrio linki, gėryje yra, ir man tas nėra svarbu, kokios tautybės žmogus ar pan. <...> Žinote, nėra skirtumo. Aš galėčiau sakyti, kad mes lenkai ar mes katalikai, kad čia yra geriausia, bet tu matai, kad šalia yra stačiatikiai. Juos irgi dievas laimina.“ (Lenkai, katalikų bendruomenės nariai iš Vilniaus).

Taip pat informantai akcentuoja ir lenkų (įvairaus amžiaus ir jaunų), skirtingai nuo lietuvių, religingumą ir jį sieja su lenkų kilmės šeimose išlaikyta ir puoselėjama tradicija:

„Aš turbūt turiu vienodas puses lietuvių draugų ir lenkų draugų. Ir iš mano lietuvių draugų niekas nevaikšto į bažnyčią. Jie yra labai geri žmonės, su jais viskas gerai, bet jeigu imti religinį klausimą, tai praktiškai niekas. <...> Jeigu jiems pasakysi, kad trečiadienį bus Pelenuų diena ir reikia nueiti į bažnyčią, tai jie pasakys „pelenuų trečiadienis, čia kažkokia pagoniška šventė“. O jau lenkai... <...> bažnyčioje bus pakankamai daug žmonių, nes čia reikia, nes taip mama sakydavo, nes močiutė visada eidavo <...> Bet skirtumas yra... kodėl taip yra, kad lenkai daugiau, o lietuviai mažiau – aš to paaiškinti nelabai negaliu.“ (Lenkė katalikė iš Vilniaus, žygių organizatorė).

Kita Vilniuje įsikūrusi organizacija, orientuota į vyresnius žmones, jungia įvairiuose Lietuvos miestuose esančius lenkų tautybės katalikus ir susidaro iš įvairių grupių – būrelių įvairiose Lietuvos bažnyčiose (pvz., Naujojoje Vilnioje, Grigiškėse, Lentvaryje, Kaune ir kt.) (lenkų katalikiškos organizacijos atstovė). Organizacijos atstovė, atsižvelgdama į jos misijas, teigė, kad nariai ne tik gilinasi į katalikų religiją, bet ir užsiima socialine veikla (pvz., padeda žmonėms išsivaduoti iš alkoholizmo, vaikus, augančius globos namuose, supažindina su tikėjimu (pvz., stovyklos „Vasaros atostogos su Dievu“, kurių metu moksleiviai (taip pat ir iš rusų, mišrių šeimų) poilsiauja Lenkijoje, nariai lanko pagyvenusius vienišus parapijiečius). Organizacijos nariai vadovauja bažnyčiose įsikūrusiems „Rožinių būreliams“ (lenkų katalikiškos organizacijos atstovė), organizuoja ir kultūrinius renginius (susitikimus su lenkų tautybės (ne tik iš Lietuvos, bet ir Lenkijos) poetais

ir vertėjais, kompozitoriais ir muzikantais, taip pat ir organizacijos narių ir jų šeimų susitikimus (lenkų katalikiškos organizacijos atstovė). Taigi, greita katalikų religijos propaguojamas ir lenkų tautiškumas, organizuojamos šventės ir susitikimai su lenkų tautybės arba Lenkijos poetais, muzikantais Lenkų kultūros namuose.

Tyrimų metu atskleista, kad 77 proc. lenkų Lietuvoje lenkų kalbą laiko gimtąją (Geben 2013, 225), tad kalba yra dar vienas svarbus tapatumo elementas. Šio tyrimo duomenimis, daugelis informantų (ypač vyresni) taip pat pabrėžė, kad jiems svarbu, kokia kalba vyksta mišios, pavyzdžiui, renkamasi eiti į bažnyčią, kur mišios vyksta lenkų kalba arba tam tikrą valandą, kai bažnyčioje mišios vyksta lenkų kalba. Sakoma, kad jei ir eina į mišias lietuvių kalba, jiems jos dvasiškai nevisavertės (lenkų katalikiškos organizacijos atstovė). Kita vertus, skirtingai nuo vyresnių, jaunesni informantai teigė, kad kalba mišiose jiems nebėra tokia svarbi:

„Man, pavyzdžiui, nėra svarbu. Čia nuo amžiaus svarbu. Gal dabar jau... kažkaip lengviau, bet mano tėvai sako, „tik į lenkų eisiu“. Jiems yra lengviau. Jie supranta. Jie mišias išgyvena kitaip, vis tiek kažkas artima. Mums nesvarbu. <...> Kai mes šeimoje lenkiškai kalbame, tai vaikams kildavo tada klausimų, o kokia kalba bus. Diskomfortas buvo. Bet kai įprato...“ (Lenkai, katalikų bendruomenės nariai iš Vilniaus).

Akcentuojama, kad, skirtingai nuo stačiatikių bažnyčių ir parapijų, čia nėra sekmadieninių mokyklų, kadangi nėra poreikio mokytis religijos pagrindų gimtąja kalba, kai veikia mokyklos, kuriose ugdymas vyksta lenkų kalba, jų bendruomenė, palyginus su rusais stačiatikiiais, gana gausi (kunigas ir katalikų laikraščio atstovas). Šioje parapijoje lenkų kalba nuo 1992 metų leidžiamas ir laikraštis, skirtas lenkų katalikų bendruomenei. Laikraštis daugiausia praneša apie parapijos naujienas, taip pat apie katalikų bažnyčių pasaulyje ir apie vyskupiją (pvz., arkivyskupijos parapijas, kunigus, Vilniaus vyskupų istoriją). Laikraštyje galima rasti autorių ir straipsnių, perspausdintų iš Lenkijos katalikiškos spaudos. Laikraštis platinamas parapijose, per prenumeratą (kunigas ir katalikų laikraščio atstovas).

Kitas etninio tapatumo elementas, svarbus stiprinant lenkiškumą, lenkų etninę tapatybę, yra tiek parapijų ir bažnyčių, kur įsikūrusios organizacijos, tiek pačių organizacijų, jų lyderių ir narių ryšiai su Lenkija kaip kilmės šalimi ir istorine tėvyne. Ankstesni tyrimai atskleidė, kad Lenkija svarbi išsaugant lenkų Lietuvoje tapatumą per savanoriškas organizacijas Lietuvoje, per mokyklas, kuriose ugdymas vyksta lenkų kalba (pvz., Kazėnas et. al. 2014, 103–107; Frėjutė-Rakauskienė et al. 2016; 2020). Lenkija, šio tyrimo metu apklaustų informantų teigimu, taip pat turi įtakos tiek

lenkiškose parapijose, tiek ir lenkų katalikiškų organizacijų veikloje, taip pat ir jas finansuojant. Organizacijų finansavimo ypatumai taip pat orientuoja į veiklas, susijusias su etniškumu, kai dažniausiai pasitelkiamos savo narių bendruomenės lėšos, privačių rėmėjų iš Lietuvos arba Lenkijos lėšos, tam tikri bažnyčių resursai (pvz., kalbant apie patalpas) ir fondai, nukreipti išsaugoti etninių grupių identitetą (Lenkijos fondai tėvynainiams kitose šalyse). Lenkų katalikų religinių organizacijų finansavimo pagrindas – savanoriškos aukos, nario mokestis ir skirti procentai nuo gaunamų pajamų, tačiau šios lėšos yra menkos ir nepakankamos organizacijų veikloms finansuoti. Kai kurios organizacijos rašo projektus ir kreipiasi į įvairius katalikiškus fondus užsienyje (Vokietijoje arba JAV „Katalikų religinę šalpą“, skirtą Lietuvos pareiškėjams) ir Lietuvoje arba į susijusias valstybines institucijas priklausomai nuo planuojamų veiklų (į Jaunimo reikalų departamentą prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, į Tautinių mažumų departamentą). Lenkų tautybės katalikai, jų bendruomenės, įvairios organizacijos turi galimybę kreiptis ir kreipiasi į Lenkijos konsulatą, Lenkijos institutą Lietuvoje, Lenkijos valstybės institucijas (pvz., į Senatą ir jo įkurtus fondus; pagrindinis iš jų – lenkų Rytuose rėmimo fondas (lenk. fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie“).

„Tai, pvz., kiekvienais metais apie 30 projektų pateikiama. <...> Tai iš tų 30 šiemet... nu, trečdalis jų pareina... ir jo, ir iš to gyvename. Gaunasi, kad nuo to laikotarpio, nuo pavasario... ta prasme, kad toms visoms stovykloms, kurios yra vasarą, pavasarį, ir ne tik stovyklos, būna įvairūs tematiniai žygiai. Būna susiję su religine tematika, būna su patriotine tematika, įvairūs mokymai <...> arba kažkokioms rekolekcijom arba... <...> ekskursija, pavyzdžiui, Jono Pauliaus II ten keliais.“ (Lenkų jaunimo katalikiškos organizacijos atstovė).

Religinių organizacijų etniniai (lenkiškumo) aspektai atsiskleidžia ir analizuojant minimas jų bendradarbiavimo trajektorijas, o daugiausia su panašaus pobūdžio Lenkijoje įkurtomis organizacijomis. Pavyzdžiui, organizacija, jungianti vyresnio amžiaus žmones, kviečia Lenkijoje, Austrijoje esančių panašių organizacijų narius į susitikimus, lankyti šventas vietas ne tik Lietuvoje (Kryžių kalnas, Šiluva, Tytuvėnai), bet ir Lenkijoje, Austrijoje ir vykti į piligrimines keliones, ypač Lenkijoje:

„Dar mes turėjome kontaktų su Austrijos polionija. Tai aš ten buvau vieną kartą, kada buvo pirmas paminklas Jonui Pauliui II ten pastatytas. <...> Lenkijoje jau nežinau, kiek kartų. Čia lengviausia... ir susitarti telefonu,

kad jie mus leistų nakvynės. <...> jie ten turi tokią salę piligzima. (piligrimų – aut. pastaba).“ (Lenkų katalikiškos organizacijos atstovė).

Iš Lenkijos avykusių misionierių ir kunigų dėka nuo 1990 metų organizuojami piligriminiai žygiai iš Eišiškių į Vilniaus Aušros vartus. Šiuose žygiuose dalyvauja jaunimas iš mišrių šeimų (rusų-lenkų, lenkų-lietuvių), tačiau juose meldžiamasi lenkiškai, tad žygis jungia šiuos įvairių tautybių ir įvairiomis kalbomis kalbančius žmones. Šie žygiai taip pat jungia lenkiškų tradicijų kultūros puoselėjimą su katalikų tikėjimu, nes jie organizuojami Lietuvos lenkiškų parapijų kunigams bendradarbiaujant su Vilniaus arkivyskupijos jaunimo organizacija, su Šalčininkų rajono savivaldybe ir vietos gyventojais (katalikų kunigas iš Vilniaus, žygių organizatorius).

Rusai stačiatikiai

Kaip ir minėta, rusų Lietuvoje identiteto tyrimai religinio tapatumo svarbos neatskleidžia. Reikia atkreipti dėmesį, kad rusai daugiausia įvardijo save kaip netinkinčius žmones (11,6 proc. rusų savęs nepriskyrė nė vienai religinei bendruomenei, lenkai – tik 1,5 proc., o lietuviai – 6 proc.) (Lietuvos statistikos departamentas 2013, 14). Dalis rusų, gyvenančių Lietuvoje, yra sentikiai (cf. Морозова 2011). Kita vertus, etnografinis tyrimas 1990 metais atskleidė, kad tam tikrame regione buvimas rusu labiau siejamas su stačiatikių religija nei kalbėjimas rusų kalba (Savukynas 2003, 83).

Nustatyta, kad etniniu požiūriu stačiatikių organizacijos šiek tiek įvairesnės, tačiau tai suponuoja ne tik demografinę situaciją, asimiliacijos procesai² (mišrios šeimos), bet ir stačiatikių bendruomenės mažas skaičius, palyginus su lenkų katalikų bendruomene pagal statistiką. Pavyzdžiui, asimiliacinius procesus rusų etninėje grupėje tyrimais patvirtina ir sociologai (Leončikas 2007, 38; Petrušauskaitė, Pilinkaitė Sotirovič 2012). Šie procesai siejami ir su švietimo sistemos pokyčiais, kai mažėja mokyklų rusų mokomąja kalba, ir su visiems suvienodintu lietuvių kalbos egzaminu (Brazauskienė 2013, 180), taip pat ir su rusų, kaip gimtosios kalbos svarbos ir prestižo mažėjimu (Brazauskienė 2013, 183; Frėjutė-Rakauskienė 2018). Apie asimiliacinius procesus rusų etninėje grupėje ir mišrias rusų stačiatikių šeimas pasakoja ir kalbinti informantai, stačiatikių kunigai bei religinių organizacijų atstovai:

2 Pasak N. Kasatkinos ir T. Leončiko, asimiliaciją plačiąją prasme galime suprasti „kaip lygiateisį etninės ar rasinės mažumos grupės narių egzistavimą visuomenėje tarp daugumos grupės narių be jokių ryškių kultūrinių ar socialinių skirtumų“, o asimiliacijos procesą, – kaip „dominuojančios grupės vertybių ir kultūros perėmimą bei įsisavinimą“ (Kasatkina, Leončikas 2003: 137).

„Pusė ir net apie pusė... stačiatikis-katalikas... katalikas-stačiatikis. <...> Tai yra mišrios santuokos. <...> Pas mus ateina... tarkim, būna mama ar tėtis... bet šiaip daugumoje aišku, galima sakyti, kad čia pagal tautybę yra rusai. <...> jie ateina iš tokių mišrių šeimų, ir jų yra, sakyčiau, dauguma.“ (Jaunas stačiatikių kunigas iš Vilniaus).

Statistinis stačiatikių bendruomenės etnis nevienalytiškumas patvirtinamas ir informantams atsakant į klausimus apie jų parapijų etninę sudėtį. Bendruomenė apibūdinama kaip rusakalbė, kai dauguma parapijiečių namie, šeimoje, vienas su kitu kalba rusiškai, tačiau yra skirtingų tautybių atstovai – rusai, baltarusiai, ukrainiečiai. Vienintelis jungiantis tapatumo elementas, be išpažįstamo tikėjimo, tampa kalba.

„Kaip sakiau, kalba, tai būtinė kalba kasdienė yra rusų. Pasakyti, kad visi laikytų save rusais, negalime, kaip sakant, kadangi jaučiamas toks ryšys su savo galbūt dažniausiai istorine... <...> tėvyne... <...> Tai jie labai gražiai identifikuoja, kad jie yra baltarusiai arba kad jie yra ukrainiečiai, ir tai labai jaučiama, labai jaučiama.“ (Stačiatikių kunigas iš Vilniaus).

Atitinkamai ir religinių organizacijų sudėtis, informantų teigimu, taip pat daugiatautė – ją sudaro rusų, baltarusių, ukrainiečių, lenkų, lietuvių ir žydų tautybių žmonės. Akcentuojama ir tai, kad organizacijos „įtraukios“ ir priimant į ją žmones nepaisoma etniškumo (rusų ar kitų tautybių žmonės):

„Bet tautybės pagrindine prasme yra kas – rusai, baltarusiai, ukrainiečiai, lenkai, lietuviai... ir žydų, tiesiog žmonių yra, kurie tikrai krikščyti ortodoksų tradicijoje. Bet žinokite, vat, savo tokiu buvimu, savo kultūrine kažkokia būtent idėja gražiai tiesiog susaisto ir netgi grynai tas tautinis reiškia, tautybių tiesiog vat, susigyvenimas gražus tiesiog būtent toje bažnytinėje perspektyvoje.“ (Stačiatikių religinio švietimo organizacijos atstovas).

Tokį stačiatikių bendruomenės ir organizacijų daugiatautiškumą atspindi ir kalbinė rusų tautybės žmonių situacija, nes reprezentatyvaus tyrimo duomenys rodo, kad namuose 68 proc. rusų tautybės respondentų kalba tik rusų kalba (lietuvių kalba – 7,8 proc., rusų ir lietuvių kalba – 24,3 proc.) (Petrušauskaitė 2015, 7). Šie duomenys patvirtina ir sociolingvistinių tyrimų rezultatus apie dvikalbystę, būdingą rusams, nes kasdieniame gyvenime šeimoje bendraujama rusų kalba, o viešojoje sferoje dažnai vartojama lietuvių kalba (Brazauskienė 2013, 180). Taigi, galima sakyti, kad rusiškumas,

tapatinimasis su rusų etnine grupe, nėra pagrindinis ir esminis veiksnys tam tikroje stačiatikių parapijoje ar religinėje organizacijoje (rusė stačiatikė iš Vilniaus).

Kalbintas stačiatikių kunigas patvirtina ir mokslininkų teiginius, kad bendruomenės nevienalytiškumą lemia ir skirtingi periodai, kada rusų tautybės žmonės atvyko į Lietuvą – ją sudaro tiek tarpukariu gyvenę rusai, užaugę ir išugdyti stačiatikių tradicijomis ir nebūtinai Lietuvoje, tiek atvykę sovietmečiu, kurių, jo nuomone, yra didžioji dauguma. Manoma, kad pastariesiems, taip pat jų vaikams, vaikaičiams, kuriems nebuvo suteikti religiniai pagrindai, „sunku peržengti tą bažnyčios slenkstį.“ (Staćiatikių kunigas, Vilnius). Stačiatikių kunigo nuomone, dalis rusakalbių, esančių Lietuvoje, nesisaisto su jokia religija, bet 2011 m. surašymo metu užsirašę stačiatikiams nebūtinai yra religingi, kadangi kunigų paskaičiavimais realiai lankančių bažnyčių žmonių nėra daug, o tikrieji parapijiečiai yra tie, kurie „tikrai namie meldžiasi, o kiti taip... kartais... vestuvės ar laidotuvės... ar krikštynos... niekur nedingsi, reikia eiti.“ (stačiatikių kunigas iš Vilniaus).

Staćiatikių (ortodoksų) Vilniuje religinis centras – Vilniaus stačiatikių Šventosios Dvasios vienuolynas ir cerkvė. Greta įsikūrusi Vilniaus ir Lietuvos metropolito rezidencija ir įvairios susijusios institucijos. Apklaustos organizacijos, jų lyderiai savo ir organizacijų veikla taip pat kaip ir lenkų yra susijusios su stačiatikių parapijomis, bažnyčiomis. Pavyzdžiui, vienos organizacijos nariai susitinka cerkvės nuomojamose patalpose Vilniuje (stačiatikių religinės organizacijos Vilniuje atstovai).

Organizacijos veiklose dalyvauja įvairaus amžiaus ir tautybės (rusai, baltarusiai, lenkai, ukrainiečiai, mišriose šeimose augę, taip pat ir lietuviai, priėmę stačiatikybę arba perėję iš katalikybės) stačiatikybę išpažįstantys žmonės, ne tik stačiatikių dvasininkai, bet ir pasauliečiai, ir tai atsispindi organizacijos struktūroje.

„Ne, ne tik rusai. Aš esu baltarusis. Yra lietuviai. <...> Yra lenkų, baltarusių... yra iš maišytų šeimų. Nėra tokio išskyrimo. <...> Stačiatikybė – tai ne tautybė. <...> Todėl yra visokių, kas tik nori. Prašau. Duryš atvertos.“³ (stačiatikių religinės organizacijos Vilniuje atstovai, interviu vyko rusų kalba).

Staćiatikių, skirtingai nei lenkų katalikų, svarbus eninio ir religinio tapatumo elementų ugdymo ir jų sąsajų stiprinimo vaidmuo tenka ir sekmdieninėms mokykloms, kurios veikia prie stačiatikių cerkvių. Su sekmdieninėmis mokyklomis savo veikla susijusios ir rusų stačiatikių religinės

3 Visus cituojamus tekste interviu iš rusų kalbos išvertė straipsnio autorė.

organizacijos. Šių organizacijų veikloje dalyvauja ir parapijų jaunimas, ir vaikai, kurie lanko sekmadienines stačiatikių mokyklas prie stačiatikių cerkvių, kur pamokos vyksta rusų kalba. Pasakojama, kad organizacija bendradarbiauja su Rusų dramos teatru, kuriame per Kalėdas sekmadieninių mokyklų mokiniams nemokamai rodomas spektaklis:

„Pas mus yra toks abipusis bendradarbiavimas su Rusų dramos teatru. Pavyzdžiui, Kalėdos. Štai pasiūlo vaikam kažkokį spektaklį ir parodo. Atvažiuoja iš visų parapijų... kas gali ir nori. <...> Taip, nemokamai siūlo.“ (Staćiatikių religinės organizacijos Vilniuje atstovai, interviu vyko rusų kalba).

Vaikams, kurie lanko sekmadienines mokyklas, vieną kartą per metus įvairiuose Lietuvos miestuose vasario 16 d. organizuojamas konkursas religine tematika, o komanda nugalėtoja per mokinių atostogas turi galimybę vykti aplankyti užsienio šalį, nes organizacija padengia didelę dalį kelionės išlaidų:

„Teologinis konkursas. Jis vyksta kartą per metus įvairiuose Lietuvos miestuose. Vaikai mokosi įvairių parapijų sekmadieninėse mokyklose, duodamos temos vaikams metų pradžioje. Dabar tokia tema – bažnyčios sakramentai. Jie tą temą mokosi, duodama tam tikra literatūra.“ (Staćiatikių religinės organizacijos Vilniuje atstovai, interviu vyko rusų kalba).

Staćiatikių religinių organizacijų veikla taip pat yra orientuota ir į mokyklas, kuriose ugdymas vyksta rusų kalba ir yra dėstomos stačiatikių tikėjimo pamokos, nors tokių mokyklų visoje Lietuvoje nėra daug, lyginant su mokyklomis lenkų kalba. 2013–2017 m. vaikų, ugdomų rusų kalba, skirtingai nuo lenkų, sumažėjo, taip pat, kaip ir ugdymo įstaigų skaičius (Bakonis et al. 2018, 8). Kita vertus, Vilniaus mieste 2018–2019 m. buvo 15 mokyklų rusų kalba (pradinės, progimnazijos, pagrindinės gimnazijos), o lenkų kalba – 9, tačiau Vilniaus rajone lenkų yra 22 lenkų mokyklos, o rusų – tik 1 gimnazija (Bakonis et al. 2018, 11).

Pavyzdžiui, viena iš stačiatikių švietimo organizacijų mokymo kryptį yra susijusi su religiniu ugdymu ir pedagogų stačiatikių religiniam ugdymui mokyklose rengimu. Jie bendradarbiauja ir su Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklomis ir, organizacijos lyderio teigimu, atliepia ir vyskupijos lūkesčius. Ji moko ir chorinio giedojimo (kadangi vyskupijoje yra bažnyčios choro giedotojų poreikis) ir organizuoja bažnytinio meno – ikonų tapymo pamokas. Pastarosios dvi kryptys labiau orientuotos į stačiatikių bažnyčios reikmes, skirtingai nuo pirmosios, nukreiptos ugdyti jaunąją stačiatikių

kartą mokyklose. Pedagogų rengimo kryptis apima įvairius seminarus, pasikaitas, mokymus, skirtus pedagogams, rengiamos tarptautinės ir Lietuvos konferencijos. Šią veiklą vadovas vadina „dvasinio identiteto židiniu“ (stačiatikių religinio švietimo organizacijos atstovas).

Stačiatikių bendruomenės ir organizacijų narių daugiatautiškumas ir įtrauktis religiniu požiūriu iš dalies atsispindi ir jų vykdomose veiklose. Pavyzdžiui, stačiatikių organizacijos atstovas sako, kad kas antrais metais jie visos šalies mastu rengia ortodoksų kultūros dienas, kur viešai kalba apie Lietuvos visų šventųjų ortodoksų bažnyčių istorinį, dvasinį kelią, o šio renginio metu sulaukia daug įvairių susidomėjusių žmonių ne tik iš stačiatikių, bet ir iš katalikų religinių bendruomenių. Džiaugtasi, kad „2020-ieji metai yra paskelbti kaip tik Lietuvos šventųjų metai, grynai augusių Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, ir kaip tik ta diena netgi kalendoriuje yra įteisinta“ ir mano, kad tai yra didelis istorinis įvykis, kuris paskatins tuo domėtis žmones ir iš katalikų religinės bendruomenės (stačiatikių religinio švietimo organizacijos atstovas).

Stačiatikių religinės organizacijos kasmet organizuojamos vaikų stovyklos, vykstančios įvairiose Lietuvos vietovėse, kuriose diegiama stačiatikybės tradicija, neretai yra orientuotos ir į vaikus iš mišrių šeimų (stačiatikių religinės organizacijos Vilniuje atstovai). Pasakojama ir apie piligriminius žygius, kurie dažniausiai vyksta Lietuvoje, įvairiose jos vietovėse, kas atskleidžia tapatinimosi su Lietuva aspektą (stačiatikių religinės organizacijos Vilniuje atstovai).

Kaip minėta, stačiatikių bendruomenė dažniausiai ne vienos tautybės, ją sudaro ir mišrių šeimų (tiek etninių, tiek religiniu aspektu) atstovai, kurių vaikai jau nebemoka rusų kalbos. Šį poreikį atliepia Vilniuje esanti vienintelė lietuviška Šv. kankinės Paraskevės ortodoksų stačiatikių parapija ir Šv. Paraskevės cerkvė, kurioje, skirtingai nei daugelyje Lietuvos stačiatikių parapijų, kur liturgijoje vartojama bažnytinė slavų kalba, nuo 2005 m. mišios (liturgija) vyksta lietuvių kalba.

„Prie to pačio turime gi būtent religinę mūsų ortodoksų bendruomenę, kurioje pamaldos tiesiog vyksta lietuvių kalba. Va, čia Paraskevės cerkvėje. Ir jau atšvenčia 15 metų sukaktį. <...> Tai yra iš tikrųjų toks labai glaudus kultūrinis ryšys su Lietuvos iš viso tradicija, kuri be galo unikali ir parodo, kad gražiai susisaisto tos visos gairės ir ta savastis – tiek dvasinė, tiek pasaulietinė.“ (Stačiatikių religinio švietimo organizacijos atstovas).

Taigi, gimtoji kalba arba kalba, vartojama kasdieniame gyvenime, yra svarbesnis veiksnys nei tapatinimasis su tam tikra etnine grupe: „tas

tapatumas tai iš tikrųjų, ko gero, yra labiau sociokultūrinis reiškinys slavų kalba, tiesiog rusų kalba bendraujančių žmonių“ (stačiatikių religinio švietimo organizacijos atstovas).

Stačiatikiai turi interneto puslapį rusų kalba *ortodoxy.lt*, kuriame, be kitų naujienų, susijusių su stačiatikių bažnyčia, tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje, kartą arba tris kartus per mėnesį transliuojama vaizdo laida „Obzor“, kurią sudaro ne tik informacinio pobūdžio reportažai apie pagrindinius įvykius bažnyčioje, bet taip pat ir apie žymius Lietuvos žmones (stačiatikių interneto puslapio redaktorė). Religinio švietimo veiklą vykdanči stačiatikių organizacija rusų kalba leidžia žurnalą, kuriame gvildenamos temos, susijusios su stačiatikių bažnyčios gyvenimu, taip pat įvairios istorinės temos. Žurnalas išeina keturis kartus per metus rusų kalba, tačiau jame yra ir straipsnių lietuvių kalba, liudijančių daugiatautiškumą ir daugiakalbiškumą (stačiatikių religinio švietimo organizacijos atstovas).

Kitas etninio tapatumo elementas – ryšiai su istorine tėvyne stiprinant etniškumą ir išlaikant tam tikrą santykį su ja. Lietuvos stačiatikių bažnyčia yra pavaldi Maskvos patriarchatui, kuris skiria vyskupą iš Rusijos. Kita vertus, informanto teigimu, daugelis bažnyčių kunigų kilę iš Lietuvos ir mokslus dažniausiai baigę Varšuvoje (stačiatikių kunigas iš Vilniaus).

Apklaustieji informantai teigia, kad nereikia vadovautis stereotipiška nuomone: jei Lietuvos stačiatikių bažnyčia pavaldi Maskvos patriarchatui, tai ji „prorusiška“. Anaiptol, tikėjimas, pasak informantų, nėra susijęs su politika, ir nei kunigai, nei parapijiečiai nesivelia į politiką ir politinėmis temomis nekalba. Pavyzdžiui, paklaustas apie Ukrainos stačiatikių bažnyčios atsiskyrimą, stačiatikių kunigas teigia, kad tai nėra jokia naujiena, nes Ukrainos stačiatikių bendruomenė jau seniai buvo atsiskyrusi ir nepriklausė Maskvos patriarchatui.

„Ta bendruomenė jau seniai buvo atsiskyrusi. Jinai ne Maskvos patriarchatas, bet ją pripažino Konstantinopolio patriarchatas. Tai tik dėl to kilo konfliktas. Jie ir taip buvo ne Maskva. <...> Buvo (straipsnių – aut. pastaba) <...> Iš tų straipsnių mes matome, kad žmonės, nu, visiškai diletantai bažnytiniame gyvenime. Jie painioja tokius elementarius dalykus...“ (Stačiatikių kunigas iš Vilniaus).

Akcentuojamos senosios Lietuvos stačiatikių ortodoksų bažnyčios tradicijos Lietuvoje, siekiančios 800 metų, ir šis svarus argumentas, informanto teigimu, parodo, kad Lietuvos stačiatikiai nėra „svetimi“ ar „atvykėliai“, o yra sava įsitvirtinusi religinė bendruomenė. Akcentuojamas religinis tapatinimasis su stačiatikių bendruomene Lietuvoje, bet ne etninis, su rusų tautybe arba su Rusija (Sovietų Sąjunga).

„Atšventėme Lietuvoje stačiatikių ortodoksų bažnyčios 800 metų jubiliejų. <...> Tai mes esame ne atvykėliai kažkokie, o vietinė bendruomenė. Vietinė bendruomenė, kuri pasipildo dėl istorinių aplinkybių. Kažkokie iš šalies ten atvažiuoja. Va, ir sovietmečiu labai daug atvažiavo. Lyg ir ne visi jie įsiliejo. Nu, ką padarysi. Jau mes vėl apie etninę bendruomenę kalbam, bet ne apie religinę.“ (Staćiatikių kunigas iš Vilniaus).

Tyrimo duomenimis, tiek parapijų ir bažnyčių, tiek pačių organizacijų, jų lyderių ir narių ryšiai su Rusija, kaip kilmės šalimi ir istorine tėvyne, nėra akcentuojami. Ankstesni tyrimai taip pat atskleidė, kad Rusija neturi svarios įtakos išsaugant rusų tapatumą Lietuvoje nei per savanoriškas sorganizacijas, nei per mokyklas, kuriose ugdymas vyksta rusų kalba, ir jeigu ir yra tam tikrų ryšių, tai jie tik fragmentiški ir neturi esminės reikšmės (Frėjutė-Rakauskienė 2018). Anksčiau atlikti tapatumo tyrimai (Frėjutė-Rakauskienė 2011; Frėjutė-Rakauskienė, Šliavaitė 2012; Матулионис et al. 2013) atskleidė, kad daugelis jaučia kultūrinį ryšį su Rusija kaip su savo istorine tėvyne dėl rusų kultūros, kalbos, stačiatikių tikėjimo; vyresnieji, kalbėdami apie Rusiją, turi omenyje Sovietų Sąjungą, o jaunesnieji, ypač tie, kurie lankė ar lanko mokyklas rusų dėstomąja kalba, tapatinasi ne su šalimi (Rusija), bet su rusų kultūra (Frėjutė-Rakauskienė, Šliavaitė 2012, 105).

Rusija informantų minima fragmentiškai, kai apklaustos organizacijos vykdo veiklas, susijusias su sekmadieninių mokyklų vaikų kelionėmis (taip pat ir piligriminėmis) į užsienį, organizuojant tarptautines konferencijas, kursus stačiatikių religijos mokytojams. Pavyzdžiui, organizacijos, orientuotos į religinį švietimą, lyderio teigimu, tarptautiniu lygiu bendradarbiauja su įvairių šalių dėstytojais (pvz., su Peterburgo dailės akademijos) bei organizuojant tarptautines konferencijas. Kalbant apie bendradarbiavimo gaires tarptautiniu mastu, minimos piligriminės kelionės į užsienio šalis, tačiau Rusija nėra minima, skirtingai nei kaimynė Lenkija.

„Nu, nuvažiuoti tarkim, į kokią piligriminę kelionę pasižiūrėti, kaip jie ten vienoje ar kitoje parapijoje... Tarkim, Lenkijoje yra labai aktyvi tokia bažnyčia. <...> tai jie ten labai aktyviai gyvena, ir daug ko galima iš jų pasimokyti. <...> Taip, mes bendraujame, važiuojame.“ (Staćiatikių kunigas iš Vilniaus).

Apibendrinus tyrimo duomenis galima teigti, kad Rusija mažai dalyvauja ir finansuojant organizacijų veiklas, nors organizacijos atstovai greita kitų finansavimo galimybių paminėjo ir kreipimasi į Rusijos fondą, iš kurio savo veikloms konkurso būdu sulaukdavo nedidelio finansavimo. Rusų stačiatikių kaip ir lenkų katalikų religinių organizacijų finansavimo

pagrindas – savanoriškos aukos, taip pat nario mokestis, skiriami procentai nuo gaunamų pajamų, taip pat finansavimo kartais sulaukia ir iš privačių rėmėjų. Taigi, kaip ir lenkai pasitelkia savo narių bendruomenės lėšas, bažnyčių patalpas susitikimams ir renginiams. Stačiatikių organizacijų atstovai kaip ir lenkų organizacijos taip pat minėjo, kad rašo projektus ir kreipiasi lėšų į Lietuvos valstybines institucijas (Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, Jaunimo reikalų departamentą, Kultūros ministeriją, savivaldybes) organizacijų veikloms vykdyti.

„Buvo tokia stačiatikių iniciatyva, rašėme, ten mums šiek tiek padėdavo iš Rusijos. Kas dar finansavimo klausimu... yra žmonės, kurie žino ir pergyvena dėl mūsų veiklos ir jie tiesiog aukoja. Jeigu yra poreikis... aš tada jau savo tokiomis asmeninėmis pažintimis...“ (Stačiatikių religinės organizacijos Vilniuje atstovai, interviu vyko rusų kalba).

2016–2018 m. atlikto tyrimo su rusų tautybės informantais Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir Visagine duomenimis, ne tik vyresni, bet ir jauni rusai jaučia tarpvalstybinių Lietuvos ir Rusijos bei tarptautinių santykių politizuotumą (Frėjutė-Rakauskienė et al. 2018), taigi ši įtampa gali atsispindėti ir Lietuvos stačiatikių bendruomenėje, tačiau, informantų, stačiatikių kunigų teigimu, šia politizuota tema konfliktų etniniu pagrindu bendruomenėje nekyla, ir tuo labai džiaugiamasi.

„Bet kas yra įdomu dabar, ypač paskutiniaisiais metais, kas yra susiję su tais įvykiais Ukrainoje, Krymo aneksija <...> Labai svarbu ir norėčiau pabrėžti, nė vienoj mūsų parapijoje, nė vienoje apskrityje Lietuvoje, nėra kilę tautinio konflikto politinė tema. <...> Tuo mes labai džiaugiamės, kažkokia prasme didžiujamės <...> lyg ir bendruomenė rusakalbė, kada susirenka visi kartu žiūrint kokios tautybės bebūtų, net ir lietuviai atėję tuo metu, kalbasi su visais rusiškai, kadangi dauguma rusakalbių. Bet vis tiek kiekvienas labai konkrečiai identifikuoja savo tautybę ir labai gražiai bendrauja su kitais. Va, tai yra parapija.“ (Stačiatikių kunigas iš Vilniaus).

Baigiamoji diskusija

Apibendrinus pirminius atliktų interviu duomenis matyti, kad Vilniuje esančios rusų stačiatikių ir lenkų katalikų religinės organizacijos pagal narystės principus ir veiklos pobūdį orientuotos pirmiausia į religines bendruomenes (katalikai ir stačiatikiai), tačiau kartu ir į tam tikras etnines grupes (lenkus – katalikus ir rusus, įvairių tautybių rusakalbius arba mišrių

šeimų atsovus – stačiatikius). Galima sakyti, kad etninių grupių religinių organizacijų skirtumas nuo kitų veikiančių katalikų ir stačiatikių organizacijų yra tas, kad šios organizacijos veiklose deklaruojama misija yra susijusi su etniškumo išlaikymu (etninio identiteto elementais), stiprinančiu socialinius ryšius ir pasitikėjimą šių bendruomenių viduje. Kartu su religiniu identitetu stiprinamos religinio ir etninio identiteto sąsajos, ir dalyvaujamos savanoriškose etninėse (religinėse) organizacijose etnininės mažumų grupės stiprina religinį kartu ir etninį identitetą.

Apibendrinus pirminius interviu duomenis, galima teigti, kad Vilniuje esančios rusų stačiatikių ir lenkų katalikų religinės organizacijos turi įtakos lenkų ir rusų etninių grupių religinio identiteto formavimuisi, nes, viena vertus, buriasi etniškumo pagrindu, kita vertus, siekia išlaikyti svarbius etniškumo elementus – kilmę, kalbą, ryšius su istorine tėvyne. Lenkų ir rusų religinių organizacijų veikla orientuota į religinį švietimą, sielovadą ir socialines veiklas. Tad jos atlieka ir tam tikrą pagalbinį vaidmenį parapijoje – jų veikla (konkursai, kelionės, piligriminės kelionės, vasaros stovyklos) orientuota į sekmadieninių mokyklų vaikus (rusų), taip pat mokinius, besimokančius mokyklose rusų arba lenkų mokomąja kalba (stačiatikių tikybos mokytojų rengimas, konferencijų organizavimas), į vyresnius parapijiečius (socialinė pagalba, piligriminiai žygiai, sielovada) arba tiesiog į parapijiečius (ikonų tapymo kursai, bažnytinio chorinio dainavimo pamokos (rusų) arba įvairios laisvalaikio veiklos organizavimas (lenkų).

Lenkų organizacijos buriasi prie bažnyčių, kur vyksta mišios lenkų kalba, arba mokyklose, kur ugdymas vyksta lenkų mokomąja kalba, ypač miestuose, kur gyvena daugiau lenkų tautybės gyventojų. Stačiatikių religinės organizacijos įtraukesnės, nes daugiausia jungia stačiatikių parapijų tikinčiuosius, kurie etniniu požiūriu yra ne tik rusai, bet ir kitų tautybių atstovai – baltarusiai, ukrainiečiai, lietuviai, tačiau kalba rusų kalba. Taip pat šių organizacijų veikloje dalyvauja parapijų jaunimas ir vaikai, lankantys sekmadienines stačiatikių mokyklas prie stačiatikių cerkvių. Taip stiprinamas etnis ir religinis etninių grupių (ypač lenkų) identitetas. Analizuojant sąsajas tarp etninio ir religinio identiteto ir organizacijų įtaką jas stiprinant matyti, kad yra skirtumų tarp lenkų katalikų ir rusų stačiatikių organizacijų. Lenkai ir organizacijos atstovai katalikų tikėjimą sieja su etniškumu, skirtingai nuo stačiatikių, kurie religinio identiteto nesieja su etniniu identitetu, rusiškumu. Šie skirtumai iš dalies yra nulemti ne tik demografinio, migracinio ir istorinio konteksto, asimiliacijos procesų (mišrios šeimos) rusų etninėje grupėje, bet ir bendruomenės mažumo, palyginus su lenkų katalikų bendruomene. Tyrimo metu atskleista, kad lenkų religinės organizacijos gana uždaros etniniu požiūriu, kai jose dalyvauja ir veiklos yra nukreiptos į lenkus, kalbančius lenkiškai. Kita vertus, galima sakyti, kad jaunajai lenkų

katalikų kartai etniškumo elementai (kalba, kilmė) yra mažiau svarbūs nei religinis identitetas. Stačiatikių religinėse organizacijose etniškumo veiksnyms, tapatinimasis su rusų etnine grupe, nėra svarbus, kitaip nei rusų kalba arba istorinė stačiatikių tradicija Lietuvoje, kuri įtraukia ne tik rusų kilmės tikinčiuosius, bet ir kitų tautybių atstovus (baltarusius, ukrainiečius, lietuvius). Ryšiai su istorine tėvyne taip pat skiriasi, nes Lenkija lenkų religinėse organizacijose yra svarbesnė vykdant tam tikras veiklas ir jas finansuojant, kitaip nei Rusija rusų stačiatikių organizacijose.

Literatūra:

- Ališauskienė, M., Kuznecovienė, J., sud. 2013. *Religija ir visuomenė: teorinės įžvalgos ir kasdienybės praktikos: straipsnių rinkinys*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Beresnevičiūtė, V. 2005. *Etninių grupių socialinės integracijos dimensijos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje. Etniškumo studijos*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, Eugrimas.
- Beresnevičiūtė, V. 2006. „Piliečių organizacijos: kiekybės ir kokybės santykis“. In Žiliukaitė, R., Ramonaitė, A., Nevinskaitė, L., Vinogradnaitė, I. *Neatrasta galia. Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis*, 43–68. Vilnius: Pilietinės visuomenės institutas, Versus aureus.
- Brazauskienė, J. 2013. „Lietuvos rusų kalbinės nuostatos“. In Ramonienė, M. (red.). *Miestai ir kalbos II. Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis*, 175–185. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Chaves, M., Eagle, A. J. 2016. “Congregations and Social Services: An Update from the Third Wave of the National Congregations Study”. *Religions*, 7(5): 55. Doi: 10.3390/rel7050055
- Cordeo-Guzman, H., R. 2005. “Community-Based Organizations and Migration in New Yourk City”. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(5): 889–909.
- Daukšas, D. 2008. „Pase įrašytoji tapatybė: Šalčininkų lenkų etninio / nacionalinio tapatumo trajektorijos“. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 8 (17): 53–68.
- Fennema, M. 2004. “The Concept and Measurement of Ethnic Community”. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30(3): 429–447.
- Fennema, M., Tillie, J. 2001. “Civic community, Political Participation and Political trust of Ethnic Groups”. *Connections*, 24(1): 26–41.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M., Sasunkevich, O., Šliavaitė, K. 2020. “Polish Ethnic Minority in Belarus and Lithuania: Politics, Institutions, and Identities”. *Nationalities Papers*, 1–18. Doi:10.1017/nps.2020.80
- Frėjūtė-Rakauskienė, M. 2018. „Socialinio teisingumo aspektai ir rusų savanoriškos organizacijos“. In Frėjūtė-Rakauskienė, M.; Klumbytė, N.; Marcinkevičius, A.; Šliavaitė, K. 2018. *Socialinis ir istorinis teisingumas daugiaetninėje Lietuvos*

- visuomenėje: sampratos, patirtys ir kontekstai*, 189–233. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras/BALTO print.
- Frėjutė-Rakauskienė, M. 2016. „Etninių grupių savanoriškos organizacijos Pietryčių Lietuvoje: kultūrinės, ekonominės ir politinės dimensijos“. In Frėjutė-Rakauskienė, M., Marcinkevičius, A.; Šliavaitė, K., Šutinienė, I. *Etniškumas ir identitetai Pietryčių Lietuvoje: raiška, veiksniai ir kontekstai*, 125–148. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
- Frėjutė-Rakauskienė, M., Marcinkevičius, A., Šliavaitė, K., Šutinienė, I. 2016. *Etniškumas ir identitetai Pietryčių Lietuvoje: raiška, veiksniai ir kontekstai*, 125–148. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
- Frėjutė-Rakauskienė, M., Šliavaitė, K. 2012. „Rusai, lenkai, baltarusiai Lietuvoje: lokalaus, regioninio ir europinio identitetų sąsajos“. *Etniškumo studijos*, 1–2: 126–144.
- Frėjutė-Rakauskienė, M. 2011. „Rusai Lietuvoje ir Latvijoje: europinio, regioninio ir lokalaus identitetų sąveika“. *Etniškumo studijos*, 1–2: 80–110.
- Geben, K. 2010. „Vilniaus lenkų kalbinė savimonė, daugiakalbystė ir tapatybė“. In Ramonienė, M. (ed.) *Miestai ir kalbos*, 153-173. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Geben K. 2013. „Lietuvos lenkai ir lenkų kalba Lietuvoje“. In Ramonienė, M. (red.) *Miestai ir kalbos. T. 2. Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis*, 217–234. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Geben, K., Ramonienė, M. 2015. “Language use and self-identification: The case of Lithuanian”. *Sociolinguistic Studies*, 9 (2–3): 243–268.
- Karlis, G. 2015. “Sport and community building: The case of an ethnic community organization”. *Society and Leisure*, 38 (2): 239–248.
- Kasatkina, N., Leončikas, T. 2003. *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, Eugrimas.
- Kazėnas, G., Jakubauskas, A., Gaižauskaitė, I., Kacevičius, R., Visockaitė, A. 2014. *Lenkų tautinės mažumos Lietuvoje identiteto tyrimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga internete: <http://www3.mruni.eu/~gkazenas/paskaitos/PolID/PolID.pdf>. Žiūrėta 2021 04 01.
- Korzeniewska, K. 2013. „Vietinis“ (tutejszy) lenkas, katalikas: Pietryčių Lietuvos gyventojų religinė-etninė tapatybė (tyrimas Dieveniškėse, Kernavėje, Turgeliuose).“ *Etniškumo studijos*, 2: 149–179.
- Leončikas, T. 2007. *Asimiliacija šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje: švietimo sektoriaus pasirinkimas. Etniškumo studijos*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, Eugrimas.
- Lietuvos statistikos departamentas. 2013. *Gyventojai pagal tautybę, gimtąją kalbą ir tikybą*. Prieiga internete: https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/217110/Gyv_kalba_tikyba.pdf/1d9dac9a-3d45-4798-93f5-941fed00503f. Žiūrėta 2021 04 01.
- Petrušauskaitė, V. 2015. Reprerzentatyvios tautinių mažumų apklausos ataskaita. In Petrušauskaitė, V., Šliavaitė, K., Frėjutė-Rakauskienė, M. *Lietuvoje gyvenančių tautinėms mažumoms priklausančių asmenų padėties tyrimo ir rezultatų analizė*

- ataskaita*, 1–90. Lietuvos socialinių tyrimų centras. Užsakovas: Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Prieiga internete: https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/1_%20Tautini%C5%B3%20ma%C5%BEum%C5%B3%20apklausos%20ATASKAITA.pdf. Žiūrėta 2021 04 01.
- Bakonis, E., Balevičienė, S., Gražytė-Skominienė, A., Jevsejevienė, J., Kalvaitis, A., Mikėnė, S., Paurienė, L., Zablackė, R. 2018. *Lietuvos tautinių mažumų švietimo būklės vertinimo analizė*. NMVA Švietimo politikos analizės skyrius. Prieiga internete: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2019/02/Lietuvos-tautiniu-mazumu-svietimo-bukles-analize.pdf>. Žiūrėta 2021 04 01.
- Marcinkevičius, A. 2012. „Etninių grupių konstravimas Sovietų Sąjungos gyventojų surašymuose: rusų vaizdinio Lietuvoje aspektai“. *Etniškumo studijos*, 1–2: 51–70.
- Petrušauskaitė V., Pilinkaitė Sotirovič V., 2012. „Rusai Lietuvoje: etninės grupės raida ir socialinės integracijos iššūkiai 2001–2011 m.“. *Etniškumo studijos*, 1–2: 14–50.
- Potashenko, G. 2010. “Russians of Lithuania (1990–2010): integration in civil society, Ethnicity”. *Russian Minorities in the Baltic States*, 3: 99–111.
- Racius, E. 2002. “Islam in Lithuania: Changing Patterns of Religious and Social Life of Lithuanian Muslims”. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 22 (1): 176–183.
- Savukynas, V. 2003. „Etnokonfesiniai santykiai Pietryčių Lietuvoje istorinės antropologijos aspektu“. *Kultūrologija: Kultūriniai tapatumai ir pokyčiai*, 10: 80–98.
- Schröder, I. W.; Petrušauskaitė, V. 2013. “Pluralism of Traditions in a Catholic Majority Society: Catholic Hegemony vis-à-vis Nationalism and Ethnic Experience”. *Etniškumo studijos: Etniškumas Pietryčių Lietuvoje: tarp istorinės atminties ir šiuolaikinių socialinių procesų*, 2: 69–81. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, In-Flexum.
- Scheitle, C. P.; Dougherty, K. D. 2008. “The Sociology of Religious Organizations”. *Sociology Compass*, 2(3): 981-999. Doi.org/10.1111/j.1751-9020.2008.00113.x
- Šutinienė, I. 2016. „Istorinė atmintis ir etninių grupių identitetas“. In Frėjutė-Rakauskienė, M., Marcinkevičius, A., Šliavaitė, K., Šutinienė, I. *Etniškumas ir identitetai Pietryčių Lietuvoje: raiška, veiksniai ir kontekstai*, 78–104. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, Vaibra.
- Žiliukaitė, R. 2006. „Ką renkamės – laisvę telktis ar likti nuošalyje?“ In Žiliukaitė, R., Ramonaitė, A., Nevinskaitė, L.; Vinogradnaitė, I. *Neatrasta galia. Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis*, 20–42. Pilietinės visuomenės institutas, Versus aureus.
- Матулионис, А., Фреюте-Ракаускаене, М., Шлявайте, К. 2013. “Между локальной и европейской идентичностью: анализ этнических групп (русские, поляки, белорусы) в Литве”. *Вестник Социальных Наук*, 1 (16): 18–42.
- Марцинкявичюс, А. 2007. “Некоторые аспекты социальной ситуации русского меньшинства в Литовской Республике (1918–1940)”. *Etniškumo studijos*:

Baltijos jūros regiono rusai: mažuma ir valstybė, 2: 212–242. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, Eugrimas.

Морозова, Н. 2011. “Староверы Литвы: места компактного проживания в прошлом и настоящем”. In Грусман М. и др. (ред.) *Историко-культурный ландшафт Северо-Запада: Четвертые Шёгреновские чтения*, 248–259. Санкт-Петербург.

MONIKA FRĖJUTĖ-RAKAUSKIENĖ

Religious Organizations of Ethnic Minority Groups in Lithuania: Some Aspects of Ethnic and Religious Identity and Their Interaction

Summary

This article aims to show the links between religious and ethnic identity in the activities of Catholic and Orthodox religious organizations. It is based on 14 semi structured interviews conducted within the research project on the ethno-confessional identity of Polish Catholics and Russian Orthodox in Lithuania from October 2019 till March 2020. This project has received funding from the Research Council of Lithuania (LMTLT), agreement No [S-LIP-19-60].

The analysis of the preliminary research data reveals that Polish Catholic and Russian Orthodox religious organizations in Vilnius are oriented primarily to religious communities, but also to certain ethnic groups (Poles in the case of Catholics and Russians, Russian speakers of various nationalities or persons from ethnically diverse (mixed) families - in the case of Orthodox). Analysed religious organizations in Vilnius influence the formation of the religious identity of Polish and Russian ethnic groups, as they seek to maintain important elements of ethnicity, such as origin, language and ties with the kin-state. The activities of Polish and Russian religious organizations focus on religious education, pastoral and social care. Analyzing the links between ethnic and religious identity and the role of organizations in strengthening these links, the analysis showed existing differences. Representatives of the Polish organization associate Catholic faith with their ethnicity, while Orthodox respondents do not associate religious identity with ethnic identity.

Keywords: religious organizations of ethnic minority groups, Polish Catholics, Russian Orthodox, religious and ethnic identity, interaction of identities

